

آثار احترام بین زوجین در زندگی مشترک

صالحه سادات موسوی^۱، نجیب‌الله نوری^۲

چکیده

در پژوهش حاضر، معنای احترام به همسر، تفاوت‌های زن و مرد، مصادیق احترام و آثار احترام بین زوجین در زندگی مشترک بیان شده است. هدف از پژوهش حاضر، یافتن بهترین راهکار برای ثبات و پایداری زندگی، آرامش و نشاط اعضای خانواده، تأمین مطالبات اعضا، رفع نیازمندی‌ها در ابعاد مادی و معنوی و پیدا کردن سعادت و خوشبختی است. پژوهش حاضر به روش تحلیلی-توصیفی است که بر داده‌های دینی و روان‌شناختی مبتنی است و یافته‌های اصلی آن، ضرورت توجه به تفاوت‌ها و ویژگی‌های شخصیتی زن و مرد، توجه به سلیقه‌ها و برداشت‌های هر یک از زن و شوهر از رفتار یکدیگر و شناخت نمونه‌ها و مصادیق گوناگون احترام به همسر است. **واژگان کلیدی:** احترام، خانواده، زندگی مشترک، زوجین.

۱. مقدمه

اسلام به عنوان یک مکتب انسان‌ساز، بیشترین عنایت را به تکریم، تنزیه و تعالی خانواده دارد و این نهاد مقدس را کانون تربیت و مهد مودت و رحمت می‌شمرد و سعادت و شقاوت جامعه انسانی را منوط به صلاح و فساد این بنا می‌داند. هدف از تشکیل خانواده در اسلام، تأمین نیازهای مادی، عاطفی و معنوی انسان از جمله دستیابی به سکون و آرامش است. یکی از عوامل مهم برای همزیستی مسالمت‌آمیز و آرامش در زندگی، حفظ حرمت یکدیگر است. کارل راجرز یکی از روان‌شناسان غربی در این باره می‌گوید: «انسان نیاز دارد به اینکه دیگران برای او قدر و منزلتی قائل باشند و قدرش را نیز بدانند. اهمیتی که شخص به این موضوع می‌دهد در کنش‌های درونی و جنبه‌های تحریکی ارگانیزم و در رفتار

۱. دانش‌پژوه کارشناسی روان‌شناسی، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه‌المصطفی (ع)، العالمیه، ایران.

۲. مدرس گروه علمی-تربیتی روان‌شناسی، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه‌المصطفی (ع)، العالمیه، ایران.

اواثر فراوان می‌گذارد. از سوی دیگر، نیاز به قدردانی دیگران و ارزشمند دانستن خویشتن در رفتار و کردار انسان مؤثر است. آرزو و تمایل درونی همه انسان‌های سالم این است که در محیطی آرام، باطراوت، صمیمی، اخلاقی و انسانی زندگی کنند. کمتر انسانی پیدا می‌شود که از این شرایط گریزان باشد. همه علاقه‌مندند همسری مهربان، باادب، وظیفه‌شناس، زیرک، متواضع و... داشته باشند».

جان‌گری درباره قدردانی زن از مرد می‌گوید: «هر وقت زن به خاطر کاری که مرد کرده از او قدردانی و تشکر می‌کند مرد بابت آن قدردانی به زن امتیاز می‌دهد، چون حس می‌کند زن دوستش دارد». (گری، ۱۳۸۱) مردان برای امتیاز دادن به زن، نمی‌خواهند زن برای آنها کاری انجام دهد و فقط می‌خواهند زن دوستشان بدارد و قدردان باشد. بنابراین، لازم است خانم‌ها از مردان قدردانی کنند؛ در غیر این صورت، مردان نسبت به خانواده بی‌اهمیت می‌شوند و در نتیجه هر دو ضرر می‌کنند و خانواده به سردی می‌گراید. از آنجا که میان زن و مرد تفاوت‌هایی وجود دارد، این تفاوت‌ها می‌تواند در رفتارهای انتخابی، تأثیر آن و برداشت شخص مقابل اثر مستقیم داشته باشد. پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی براساس منابع اسلامی-روان‌شناسی انجام شده است و در پی پاسخ‌گویی به سؤالات زیر است:

- احترام به چه معناست؟

- تفاوت‌های زن و مرد چیست؟

- مصادیق احترام بین زوجین در زندگی مشترک چیست؟

- آثار احترام بین زوجین در زندگی مشترک چیست؟

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که احترام به شخصیت همسر باید ناموس زندگی مشترک باشد. به هیچ وجه و به هیچ بهانه‌ای نباید به همسری احترامی کرد، حتی در زمان بروز اختلافات و اوج عصبانیت، توجه به حفظ حرمت زن و شوهر در برخورد به یکدیگر مهمترین عوامل زندگی مشترک سالم و بانشاط است. برای رسیدن به این، اولین شرط لازم، شناخت صحیح زن و مرد از یکدیگر است. دنیای زن و مرد متفاوت است و حفظ حرمت بین زن و شوهر، آثاری چون افزایش ادب در خانواده، ایجاد صمیمیت در خانواده، اطاعت فرزندان از والدین و... را به دنبال دارد.

۲. احترام در لغت

احترام از واژه‌های غیرمصرح قرآنی است که از ریشه حرم و حرمت گرفته شده است. حریم چاه به معنای آن محدوده‌ای است که نمی‌توان بدان نزدیک شد و کسی حق تصرف و حفر چاه دیگر در آن محدوده را ندارد. (تبریزی، ۱۳۹۳) کلمه احترام در لغت‌نامه دهخدا (۱۳۰۹-۱۳۱۰) نیز به معنای حرمت داشتن، بزرگ داشتن و بزرگداشت آمده است (پناهی و شریفی، ۱۳۹۱).

۳. احترام در اصطلاح

احترام احساسی مثبت از ارج نهادن و اعتنا به فرد یا شیء است که فرد احترام‌گذارنده آن را سزاوار احترام می‌شمارد. فردی که به شخص یا چیزی احترام می‌گذارد به آن شخص یا چیز توجه می‌کند و برای آن اندازه‌ای ارزش قائل می‌شود. این ارزش‌گذاری ممکن است خود را در رفتار و عملکرد احترام‌گذارنده نسبت به احترام‌یافته نمایان کند. (عاملی، ۱۳۹۵)

۴. اهمیت احترام

احترام و تکریم یکدیگر از آموزه‌های اخلاقی دوجانبه در روابط همسران است؛ یعنی همان‌طور که زن وظیفه دارد به شوهر خود احترام بگذارد و شأن و منزلت او را در مقام همسر، مدیر خانواده و پدر فرزندان رعایت کند، مرد نیز باید زن را تکریم کند و منزلت همسری و مادری او را رعایت کند. هر فردی به شخصیت و منزلت خویش علاقه‌مند است و از خدشه دار شدن آن رنج می‌برد. در پرتو تکریم و احترام متقابل، حدود و جایگاه افراد حفظ می‌شود و لطمه‌ای به شخصیت آنها وارد نمی‌شود. رعایت این اصل (احترام متقابل) درباره همسران که به‌طور طبیعی سالیان زیادی با یکدیگر انس، الفت و معاشرت دارند، اهمیتی مضاعف پیدا می‌کند و رعایت آن موجب استحکام و ثبات بیشتر خانواده می‌شود. زن و شوهر هرگز نباید به دلیل ارتباط و انس زیاد با یکدیگر از این امر غفلت داشته باشند بلکه به دلیل همین ارتباط زیاد، موظف هستند شأن و موقعیت یکدیگر را درک کرده و رعایت کنند. (شریفی و همکاران، ۱۳۹۱) احترام به شخصیت همسر باید ناموس زندگی مشترک باشد. به هیچ وجه و به هیچ بهانه‌ای نباید به همسری احترامی کرد حتی در زمان

بروز اختلافات و اوج عصبانیت. بی‌احترامی به دیگران نشانه پستی روح انسان است. رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «ذلیل‌ترین مردم کسی است که به آنان اهانت کند» (مجلسی، ۱۴۰۳، ۵۲/۵۷).

اگر کسی به او بی‌احترامی می‌شود از مؤمنان باشد، زشتی این عمل بیشتر می‌شود تا جایی که چنین عملی به منزله جنگ با خداوند است. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «خداوند عزوجل فرمود کسی که بنده مؤمن مرا خوار کند باید با من اعلام جنگ کند و کسی که بنده مؤمن را اکرام کند از غضب من در امان خواهد بود» (مجلسی ۱۴۰۳، ۷۵/۱۴۵). احترام فقط وظیفه زن نیست. مرد هم باید به همسرش احترام بگذارد. امام صادق علیه السلام به نقل از پدرش امام باقر علیه السلام فرمود: «هر کسی زنی اختیار نمود، اکرامش کند» (حرعاملی، ۱۴۱۴، ۵/۶۱). احترام، کوچک و بزرگ هم ندارد. تمام اعضای خانواده باید به یکدیگر احترام بگذارند. مطمئن باشید کسی نمی‌تواند همسری را که موجب خرد شدن شخصیت او شده است به راحتی دوست بدارد. هرچه حریم شخصیت زن و شوهر هم بیشتر رعایت شود اختلاف، کمتر می‌شود و اختلاف‌های ایجاد شده هم به راحتی حل می‌شود، اما هراندازه دیواره احترام زن و شوهر به وسیله یکدیگر شکسته شود تعداد و شدت اختلافات بالا می‌رود و اختلاف‌های ایجاد شده هم حل نمی‌شوند و یا به سختی حل می‌شوند. تمام رفتارها و گفتارها باید به گونه‌ای باشند که شخصیت همسر زیر پا له نشود. ناگفته پیداست که حفظ حرمت و شخصیت همسر در صورتی مفید خواهد بود که هم در جمع و هم در خلوت، رعایت شود. برخی در جمع به همسرشان احترام می‌گذارند، اما در خلوت خانواده، احترام را فراموش می‌کنند. برخی در خلوت، محترمانه برخورد می‌کند و در جمع به همسرشان احترام نمی‌گذارند. همان‌طور که در جمع باید به شخصیت همسر احترام گذاشت در خلوت خانواده هم باید به یکدیگر احترام گذاشت (ولدی، ۱۳۹۵، ۲/۲۶۴).

۵. تفاوت دنیای مرد و زن در احترام

اولین نکته‌ای که باید در احترام زن‌اشویی مورد توجه قرار گیرد تفاوت‌هایی است که میان زن و مرد وجود دارد. این تفاوت‌ها می‌تواند در رفتارهای انتخابی، تأثیر آن و برداشت شخص مقابل اثر مستقیم داشته باشد. برای احترام به همسر، ابتدا باید روحیات و مطالبات او را در نظر گرفت. دنیای او را درک کرد و

دانست که کدام رفتار برای او نماد احترام محسوب می‌شود. حالت‌های متفاوتی که هریک از زن و شوهر دارند نوع رفتار مورد انتظار را تعیین می‌کند. (حسین‌زاده، ۱۳۹۳) شیوه‌های متفاوت ابراز احترام همسران نسبت به یکدیگر عبارتند از:

- مردان وقتی از سر کار می‌آیند، دوست دارند سختی و سردی کار با گرمی عاطفه و احساس همسران برطرف شود. پس زنان باید آنان را مورد احترام قرار دهند. اگر دیدند همسرانشان به دنیای ذهنی خود وارد شده‌اند، مدت کوتاهی به آنان کاری نداشته باشند. پس از آن با زمینه‌سازی او را به صحبت کردن وادار کنند تا بعد زنانه در مرد تقویت شود. اینجا عواطف و احساسات فرصت بروز پیدا می‌کند. مردان اغلب وقتی نمی‌توانند احساسات خود را به صورت کلامی بیان کنند به صورت فیزیکی نشان می‌دهند. بنابراین، زمینه‌سازی برای تغییر موقعیت، یکی از نمادهای احترام به همسر است. (دوآنجلس، ۱۳۸۹)

- دنیای مردان استدلالی و دنیای زنان احساسی و عاطفی است. زن بیشتر نیازهای احساسی خود را می‌بیند. راز صمیمیت میان آنان این است که همدیگر را درک کنند و این تفاوت در دیدگاه را بپذیرند. بنابراین، پذیرش دنیای متفاوت همسران روشی برای احترام به یکدیگر است. (گری، ۱۳۸۱)

- زنان باید مردان را بزرگ جلوه دهند. وقتی آنان کاری را انجام می‌دهند، اجازه دهید تصور کنند که بی‌نظیر هستند. از آنان ایراد نگیرید، به آنان سرکوفت نزنید و از کار و مهارتشان تعریف کنید تا در دل آنان نفوذ کنید.

- هرگز همسر خود را با دیگران مقایسه نکنید. از برشمردن محاسن دیگران در برابر او خودداری کنید. این رفتار به رابطه حسنه میان همسران آسیب وارد می‌کند. همسران، مقایسه کردن خود با دیگران از سوی یکدیگر را نتیجه بی‌حرمتی می‌دانند. (شرفی، ۱۳۹۴)

- مردان به دنبال آزادی و استقلال هستند. همسران آنان نباید با حربه‌هایی که در زندگی زناشویی در اختیار دارند، مردان را زیر سلطه خود درآورند، حس استقلال و آزادی آنان را از بین ببرند و آنان را

به مهره‌ای بی‌خاصیت در مدیریت و تدبیر منزل تبدیل کنند. بنابراین، احترام به آنان در دادن حق تصمیم‌گیری و حق نظارت به آنان تحقق پیدا می‌کند.

- زنان براساس برخورداری شدید از دنیای احساسی به خود حق می‌دهند که در مواردی اظهار ناراحتی کنند. مردان باید این حالت برخاسته از طبیعت آنان را تحمل کنند. این، یکی از رموز صمیمیت است. احترام به آنان به این است که حق دهید آنان ناراحت شوند و گه‌گاهی به آنان بگویید طبیعی است که شما از این موضوع ناراحت باشید. گاهی مردان به این مسئله توجه نمی‌کنند که زنان از نظر احساسی، انعطاف‌پذیری بیشتری دارند. (دوآنجلس، ۱۳۸۹)

- زنان بیش از آنکه با تحلیل و تشخیص روابط علی-معلولی که يك کار فکری است احترام را درك کنند با حس شنوایی، بینایی و لامسه احترام را درك می‌کنند. از گفتن عبارت دوستت دارم غافل نشوید. سخنان عاشقانه بزنید، با او بخندید، با او راه بروید و او را در آغوش بگیرید. هرگز این‌گونه فکر نکنید که گفتن عبارت عاشقانه لازم نیست. این‌گونه فکر نکنید و صمیمیت و دوستی را به زبان بیاورید و نمادهای آن را بروز دهید.

- به جنبه‌های فیزیکی به‌ظاهر کوچک، توجه کنید که تأثیر زیادی در به حساب آوردن همسر دارد. آن‌گاه که همسران با شما حرف می‌زند، بسیار ملیح در چشمانش نگاه کنید و تا حرف او تمام نشده است، مژه برهم نزنید، عبوس نباشید و همیشه کمی خنده بر لب داشته باشید. خنده، تلخی زندگی را شیرین می‌کند. به لباس، تیپ و قیافه‌ای که او دوست دارد، توجه کنید و رنگ دلخواه او را بر تن کنید.

۶. نمودها و مصادیق احترام

۶-۱. سلام کردن به همدیگر

سلام نوعی اعلام محبت، دوستی و مهر در آغاز گفت‌وگو و هنگام داخل شدن به منزل است. سلام همچنین نوعی اظهار ادب و نوعی تکریم و احترام است. حضرت علی علیه السلام درباره جایگاه سلام در تعاملات اجتماعی و بین فردی می‌فرماید: «زیانت را به نرمی و لطیف‌گویی و سلام کردن عادت‌ده تا دوستدارانت

زیاد و دشمنانت اندک گردند». (تمیمی آمدی، ۱۳۸۴، ۳۲۹/۴) پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد ﷺ نیز می‌فرماید: «آیا شما را به چیزی راهنمایی بکنم که اگر انجامش دهید، محبوب یکدیگر خواهید شد؟ سلام کردن میان خودتان را آشکار کنید» (هندی، ۱۴۱۹، ۴۶۲/۳). آغاز سخن با سلام و تحیت، نوعی اظهار تمایل به ارتباط کلامی و نوعی اظهار علاقه است. بی‌شک، سلام کننده از این راه، دوستی و محبت را میان خود و همسرش افزایش می‌دهد و به همین نسبت، زمینه‌های کدورت و دشمنی را برطرف می‌کند. همچنین هرچه سلام رساتر و خالصانه‌تر و نیز سرشار از احترام و تکریم باشد، اثرش در جذب دیگران به‌ویژه همسر، قوی‌تر و پایدارتر خواهد بود (ولدی، ۱۳۹۵).

۲-۶. استقبال و بدرقه کردن همسر

استقبال از همسر هنگام وارد شدن او به منزل یا بدرقه او هنگام بیرون رفتن، نشانه علاقه‌مندی و صمیمیت میان آنان است. این عمل زن، افزون بر اینکه اجر معنوی در پی دارد، موجب افزایش مهر و محبت در میان آنان می‌شود. زن با این کار نشان می‌دهد که از نبود شوهر دلتنگ می‌شود و از آمدنش خوشحال می‌شود. از این رو تا آخرین لحظه خروج از منزل از او جدا نمی‌شود و در اولین لحظه ورود نیز به دیدارش می‌شتابد و از او به‌گرمی استقبال می‌کند. این کار همسر، نوعی اظهار ارادت قلبی، نشانه تکریم، حفظ شأن مرد و اظهار بزرگی مرد برای افراد خانواده است و موجب مجذوب شدن مرد به خانه و مصون ماندن از رفیق بازی و مسائل دیگر می‌شود. درآموزه‌های آسمانی، این کار زن از وظایف اخلاقی او تلقی می‌شود و پاداش معنوی دارد. در روایتی از حضرت محمد ﷺ نقل شده است: «حق مرد بر زن آن است که چراغ خانه را روشن کند (حفظ منزل نماید)، غذا را آماده کند و هنگام ورود مرد به خانه تا جلوی در به استقبال او برود و به او خوش آمد بگوید» (نوری طبرسی، ۱۳۶۰، ۲۵۴/۴).

اهمیت دادن به حضور همسر در منزل و اظهار خوشحالی هنگام ورود شوهر به خانه و اهمیت دادن به شخصیت و جایگاه او به‌ویژه در حضور فرزندان و میهمانان، موجب به وجود آمدن این تصور در شوهر می‌شود که در خانه و میان اهل خانه، عزیز و محبوب است. از این رو وقتی در کنار افراد خانواده است احساس رضایت خاطر درونی می‌کند و خستگی کار و تلاش از او رفع می‌شود و روز بعد با انرژی و امید

فراوان به طرف کار و تلاش خود می‌رود، اما اگر خانواده به‌ویژه زن به شوهر بی‌اعتنا باشد، وی سرخورده می‌شود و انگیزه حضور در خانه را از دست می‌دهد و آرام‌آرام نه تنها به خانواده توجهی نمی‌کند بلکه به دنبال رفیق بازی یا انحراف اخلاقی می‌رود تا خلأ عاطفی خود را تأمین کند. (پناهی و همکاران، ۱۳۹۱)

جان‌گری یکی از روان‌شناسان غربی و از کسانی که در مشاوره و مسائل خانواده مطالعات زیادی کرده است، می‌نویسد: «اگر همسران در طول شبانه‌روز لاقلاً چهاربار همدیگر را در آغوش بگیرند و اظهار محبت به همدیگر بکنند و به‌ویژه این کار را در موقع ورود همسر به خانه انجام دهند، بسیار در روابط آنان مؤثر خواهد بود. براساس پژوهش‌ها نیز ثابت شده است که تماس مکرر به واکنش عاطفی مثبت می‌انجامد و باعث نزدیکی بیشتر می‌گردد. البته باید توجه داشت که این اعمال هرگز نباید در حضور بچه‌ها باشد؛ زیرا باعث تحریکات جنسی آنان می‌شود و آسیب‌های اخلاقی به دنبال خواهد داشت» (به نقل از آذربایجانی و همکاران، ۱۳۹۶).

۳-۶. چگونه صدازدن

لحن صدازدن همسر و کلمه‌ای که استفاده می‌شود برای خود پیام دارد. اگر هریک از همسران یکدیگر را با لفظ خانم یا آقا و لحنی محترمانه صدا بزنند پیامی متفاوت دارد با زمانی که بدون پیشوند آقا یا خانم و با لحنی سبک یکدیگر را صدا بزنند. برخی صمیمیت را با خردکردن شخصیت اشتباه می‌گیرند و برای این کار توجیهات سطحی می‌آورند. (ولدی، ۱۳۹۵)

۴-۶. تقسیم کار

در بخشی از مناطق، سنت رایج این است که همه کارهای زندگی را زن انجام می‌دهد. مردها در حلقه‌های مردانه خود مشغول تفریح و گشت‌وگذار هستند. این نوع زندگی در آیین مقدس اسلام مطلوب نیست. نباید چنین ذهنیتی برای مردان وجود داشته باشد که در کارهای زندگی احساس مسئولیت نداشته باشند و تمام کارها را به دوش زنان قرار دهند. بالاخره زندگی از کارهای بیرون و درون منزل ترکیب شده است و زن و مرد باید بخشی از آن را متکفل شوند. بهترین شیوه تقسیم کار از دیدگاه اسلام این است که مرد کارهای خارج از منزل و زن کارهای درون آن را متکفل شوند. امام

باقر علیه السلام می‌فرماید: «تفاضی علی و فاطمة الی رسول الله صلی الله علیه و آله فی الخدمة ففَضی علی فاطمة بخدمتها مادون الباب و قَضی علی علی علیه السلام بما خلفه؛ علی علیه السلام و فاطمه علیهما السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره خدمت در زندگی مشترک تقاضای تقسیم کار کردند. پس حضرت فرمود: فاطمه علیها السلام کارهای درون خانه و علی علیه السلام کارهای بیرون خانه را انجام دهند» (مجلسی، ۱۴۰۳، ۴۳ / ۸۱). زن با تقسیم کار احساس می‌کند که در زندگی جایگاهی دارد و فقط تکلیف ندارد تا همه کارهای خانه به دوش او باشد. هم تکلیف دارد و هم حق دارد و باید حرمتش حفظ شود.

۵-۶. احترام گذاشتن به خانواده همسر

هر فردی نسبت به خانواده خود حساسیت ویژه دارد. به همین دلیل نوع برخورد همسران با خانواده یکدیگر به صورت مستقیم در رابطه با خود او تأثیرگذار است. کسی نباید به خانواده همسرش بی‌احترامی کند. بی‌احترامی به خانواده همسر، بی‌احترامی به خود همسر است. البته احترام گذاشتن به خانواده همسر هم به معنای اجازه دادن به آنها برای دخالت در زندگی نیست. (ولدی، ۱۳۹۵)

۶-۶. گوش دادن فعال

رفتارها به صورت کلیشه‌ای و ثابت در همه جا تکریم محسوب نمی‌شود. گاهی سکوت در برابر یک نفر، تکریم است و گاهی با او هم‌زبان شدن و سکوت را شکستن، تکریم به حساب می‌آید. احترام به یک دانشمند بزرگ این است که مؤدب در برابر او بنشیند، فراوان سؤال نکند، منتظر بماند تا از ناحیه او درسی و هدیه‌ای به تو برسد. در حالی که وقتی در برابر یک فرد عادی قرار می‌گیری، تکرار بخشی از جملات او و تکمیل جملات ناقص او می‌تواند بیان‌گر توجه به او و سخنانش باشد. پس نمی‌توان به طور مطلق گفت که سکوت کردن یا سخن گفتن، کدام نشانه تکریم و احترام است. هر یک در جایگاه خود می‌تواند نشانه احترام باشد. دانشجویی هنگام سخن گفتن استاد خود، تلاش می‌کرد با تکمیل جملات استاد و همراهی با او نشان دهد سخنان استاد را خوب می‌فهمد. استاد بزرگوارش این رفتار را پسندیده ندانست و به او فرمود: «شما بهتر است بیش از آنکه زبان‌تان را به کار گیرید، گوش خود را استخدام کنید» این

درحالی است که بسیاری از افراد عادی ممکن است چنین بازخوردی را از شنونده، نشانه توجه به خود تلقی کنند.

در برخورد با زن نیز مرد باید تکریم متناسب با روحیات او را در نظر بگیرد و آن را به جا آورد. امام باقر علیه السلام می‌فرماید: «من اتخذ امرأة فليكرمها فانما امرأة احدكم لعبه فمن اتخذها فلا يضيّعها؛ هرکس همسری برمی‌گزیند باید او را تکریم کند. همانا زنان شما طناز و دلربا هستند. هرکس با آنان ازدواج کرد نباید آنان را ضایع کند» (مجلسی، ۱۴۰۳، ۲۲۴/۱۰۰) از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل شده است که حضرت فرمود: «از جوانمردی است که برادر به گفته برادر خویش گوش فرادهد» (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۴، ۴/۲۸ و ۸۰) وقتی در برابر يك برادر دینی گوش دادن، جوانمردی است در زندگی مشترك با توجه به دستوراتی که حضرت برای حسن خلق و رعایت آداب در میان زن و شوهر صادر فرموده است، گوش دادن، فضیلتی اخلاقی محسوب می‌شود. روحیه زن را کدر کردن، طراوت و شادابی را از او گرفتن، حالت سکوت جبری بر او حاکم کردن و او را در پستی غیر از پست حقیقی خود به کار گرفتن، تضییع حقوق اوست. از او می‌توان انتظار طنازی و دلربایی داشت.

۶-۷. شیوه درخواست‌ها

برای انجام هر کاری می‌توان با لحنی تحکم‌آمیز از همسر چیزی را طلب کرد، اما همین درخواست می‌تواند با لحنی دوستانه و همراه با خواهش انجام بگیرد. برای مثال وقتی فرد تشنه است، می‌تواند به همسرش بگوید یک لیوان آب بیاور، اما نوع دیگر درخواست آن است که بگوید: «خانم اگر امکان دارد یک لیوان آب به من بدهید». لحن تحکم‌آمیز غیرمحترمانه است و ادبیات خواهشی، پیام احترام‌آمیزی را به همراه دارد (ولدی، ۱۳۹۵).

۶-۸. دوری از خشونت

شخصیت زن به قدری ظریف و لطیف است که حتی در صورتی که نقصی در رفتارهایش باشد، نمی‌توان در برابر او خشونت روا داشت. برخورد کریمانه و برخاسته از پایگاه عطاوت برای تربیت و زندگی با او امری ضروری است، پس یکی از مصادیق احترام بین زوجین در زندگی، دوری از خشونت است.

۶-۹. قدردانی و سپاسگزاری از همسر

قدردانی و سپاسگزاری از همسر از آموزه‌های اخلاقی دوجانبه است؛ یعنی هم زن و هم مرد باید در مقابل کارهایی که انجام می‌گیرد از همدیگر قدردانی کنند. سپاسگزاری، بازتاب عاطفی محبت و خوش اخلاقی در روان آدمی است. هر انسانی به‌طور طبیعی دوست دارد از نیکی و محبت و فداکاری دیگران قدردانی کند و همچنین دوست دارد از او قدردانی شود. قدردانی از دیگران در مقابل انجام دادن کاری، یکی از صفات پسندیده و از بزرگ‌ترین رمزهای جلب دوستی و لطف دیگران است. اگرچه به تشکر و قدردانی از دیگران سفارش شده است. (حسین‌زاده، ۱۳۹۳) اهمیت آن درباره همسران مضاعف بوده، نقش تعیین‌کننده‌ای در گرمی و صمیمیت میان آنان دارد. به‌طوری‌که این امر جزء وظایف اخلاقی همسران تلقی شده است. امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «بهترین زنان شما آن بانویی است که اگر به او چیزی دهند و یا خدمتی کنند سپاسگزاری می‌کند و چنانچه از او بازگیرند، راضی و خشنود می‌شود» (مجلسی، ۱۴۰۳، ۴۴/۶۸).

۶-۱۰. فحش ندادن

اثر تخریبی ناسزاگفتن و فحش دادن بر روی فضایل احترام‌آمیز خانواده قابل وصف نیست. این کار زشت از اعمالی است که حتی برای دشمنان هم روا دانسته نشده است. (نهج‌البلاغه، ۱۳۷۱، خطبه ۲۰۶) چه رسد به خانواده. ناسزاگویی نه تنها عمل اخلاقی بسیار زشتی است بلکه زمینه دشمنی و بروز کینه میان زن و شوهر را نیز فراهم می‌آورد. به هیچ دلیلی نباید اجازه داد پای ناسزاگویی به سخنان باز شود. در فضای آلوده ناسزاگویی، آغازکننده و مقصر اصلی است و برای اینکه بتواند از بار سنگین عمل زشت خود آسوده شود باید پوزش بطلبد (کلینی، ۱۴۰۷، ۲/۳۶۰)، پس یکی از مصادیق احترام بین زوجین در زندگی مشترک عدم بدزبانی و فحش ندادن است.

۷. آثار احترام بین زوجین

۷-۱. افزایش ادب در خانواده

احترام، سطح ادب را در خانواده افزایش می‌دهد و خانواده‌ای با ادب و کانونی امن و آرام می‌سازد. گرمی داشتن، به گیرنده پیام، حرمت نهادن را القا می‌کند و در این صورت، روابط مستحکم شده و صمیمیت و رفاقت افزایش می‌یابد. (عاملی، ۱۳۹۵)

۷-۲. افزایش اعتماد به نفس در خانواده

به‌طور معمول والدین اولین کسانی هستند که در افزایش اعتماد به نفس فرزندان خود نقش‌آفرینی می‌کنند. پدر و مادر تأثیرگذارترین نقش‌ها را در شخصیت فرزندان ایفا می‌کنند. والدین با احترام گذاشتن به یکدیگر و استفاده از الفاظ مناسب در خانه باعث ایجاد و افزایش اعتماد به نفس در اعضای خانواده می‌شود.

۷-۳. اطاعت کردن فرزندان از والدین

اگر زن و شوهر با هم سازگار و مهربان باشند و به یکدیگر احترام بگذارند، فرزندان از آنها اطاعت می‌کنند. والدین با بی‌احترامی به یکدیگر بحث و مجادله طولانی، انتقاد از یکدیگر در مقابل فرزندان اقتدار خود را از دست می‌دهند و همین امر باعث می‌شود فرزندان از والدین اطاعت نکنند، پس احترام بین زوجین باعث ایجاد اقتدار پدر و مادر و اطاعت فرزندان از پدر و مادر می‌شود.

۷-۴. جلوگیری از خشونت و پرخاشگری

خشونت‌گرایی و پرخاشگری از آثار بی‌احترامی بین زوجین است. زخم‌زبان و استفاده از سخنان رکیک در بین زوجین نوعی خشونت و پرخاشگری است و فرزندان با مشاهده این نوع رفتار والدین، خشونت‌گرایی و پرخاشگری را از والدین می‌آموزند، پس یکی از آثار احترام بین والدین، جلوگیری از خشونت‌گرایی و پرخاشگری بین فرزندان است.

۷-۵. صمیمیت در خانواده

وقتی والدین به یکدیگر احترام می‌گذارند فضایی صمیمانه و دوستانه در اعضای خانواده به وجود می‌آید و الفت و دوستی را در اعضای خانواده بین یکدیگر افزایش می‌دهد، پس می‌توان گفت یکی از آثار احترام بین زوجین، ایجاد صمیمیت در اعضای خانواده است.

۷-۶. بهره‌مندی اخروی

مؤمن چون زیرکی و حکمت دارد، تلاش می‌کند رفتارهایی را انجام دهد که در عین سادگی و آسانی از پاداش و ارزش بالایی برخوردار باشد. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «ما من امرأة تسقى زوجها شربة من ماء الا كان خيرا لها من عبادة سنة صيام نهارها و قيام ليلها و بيني الله لها بكل شربة تسقى زوجها مدينة في الجنة و غفر لها ستين خطيئة؛ هیچ زنی نیست که شوهرش را یک بار آب دهد مگر اینکه این رفتار برای او از عبادت يك سال که روزهایش روزه و شب‌هایش به شب‌زنده‌داری مشغول باشد، بهتر است و خداوند به عوض هر بار که شوهرش را آب می‌دهد، شهری در بهشت برای او بنا می‌کند و شصت گناه از او می‌آمرزد» (حرعاملی، ۱۴۱۴، ۱۴/۱۲۳).

۷-۷. بهره‌مندی دنیوی

انسان نه تنها با چنین احسانی از نعمت‌های اخروی بهره‌مند می‌شود بلکه در همین دنیا نیز از برکاتی برخوردار می‌شود. طول عمر، خواسته نوع انسان‌هاست. به‌طور طبیعی تمام افراد به زندگی و حیات میل فطری دارد. زندگی و حیات به‌خودی‌خود به‌دور از عوارض و مسائل جانبی برای هرکس دلخواه است. باید دید چه رفتارهایی حیات انسان را طولانی می‌کنند. آگاهی از این نوع رفتارها با توجه به خواسته‌ای که در انسان وجود دارد او را به انجام کار برمی‌انگیزد. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «من حسن برّه باهله زاد الله في عمره؛ کسی که خوب به اهل خود نیکی کند، خداوند عمر او را افزایش می‌دهد» (کلینی، ۱۴۰۷، ۸/۲۱۹). زن و شوهر با تکیه بر این اطلاعات که از ناحیه معصومان علیهم السلام رسیده است درصدد برمی‌آیند به یکدیگر احترام بگذارند و نیکی کنند تا از این نتایج مثبت برخوردار شوند.

۸. نتیجه‌گیری

توجه به حفظ حرمت زن و شوهر در برخورد با یکدیگر و نگه‌داشتن حریم هر يك توسط دیگری از مهمترین عوامل زندگی مشترك سالم و بانشاط است. برای رسیدن به این مهم، اولین شرط لازم، شناخت صحیح زن و مرد از یکدیگر است. دنیای زن و مرد متفاوت است. روحیه‌ها، سلیقه‌ها، برداشته‌ها و خواسته‌های متفاوت آنان اقتضا می‌کند برای احترام هر يك نسبت به دیگری یکدیگر را خوب بشناسند تا بتوانند به‌خوبی یکدیگر را درك کنند و پیام رفتار و گفتار را به‌درستی دریافت کنند. بر این اساس، الگوی احترام هر يك نسبت به دیگری به‌دلیل همین تفاوت‌ها یکسان نیست. تفاوت وظایف و نقش زن و مرد در زندگی ناشی از همین تفاوت‌هاست. آگاهی از آثار و برکات احترام زن و شوهر نسبت به یکدیگر انگیزه انجام رفتارهای حاکی از احترام را میان آنها افزایش می‌دهد. وقتی همسران التزام جدی به مسائل اخلاقی مانند بدرقه شوهر، استقبال از شوهر، اظهار محبت، همکاری و همدلی، احترام به بستگان یکدیگر، دلسوزی و فداکاری برای همدیگر و... داشته باشند فضای خانه باطراوت و جذاب می‌شود و روابط از استحکام خوبی برخوردار می‌شوند. در چنین فضایی، همسران اختلاف قابل توجهی نخواهند داشت و نسبت به یکدیگر وفادار خواهند بود و حقوق یکدیگر را مراعات خواهند کرد. در این خانواده، بهترین فضای عاطفی، امنیتی و اخلاقی ایجاد می‌شود و نیازهای دوطرف برآورده خواهد شد. در این شرایط، خانواده به استحکام و ثبات کافی نیل پیدا می‌کند و همسران بهترین لحظات زندگی را در خانواده خواهند داشت. زمینه‌گرایی به رفیق بازی، اعتیاد، انحرافات اخلاقی و... رخ نمی‌دهد. در این آشیانه باصفا، فرزندان نیز به‌طرف بالندگی و پیشرفت سوق پیدا می‌کنند و آینده‌ای درخشان و مطمئن خواهند داشت.

فهرست منابع

- * نهج البلاغه (۱۳۷۱). مترجم: دشتی. محمد. قم: مشهور.
۱. <https://rasekhoon.net/article/show/>
۲. ابن بابویه، شیخ صدوق، و محمدبن علی (۱۴۱۳). من‌الایحضره‌الفقیه. بیروت: دارالاضواء.
۳. آذربایجانی، مسعود و همکاران (۱۳۹۶). روان‌شناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی. قم: انتشارات حزه و دانشگاه.
۴. باربارا، دوآنجلس (۱۳۸۹). دفترچه راهنما طرز استفاده از مردان. مترجم: زرینی، مریم. تهران: پیکان.

۵. پناهی، علی احمد، و شریفی، احمد حسین (۱۳۹۱). بایسته‌های اخلاقی همسران و نقش آن در تربیت فرزندان. ن‌شریه معرفت/اخلاقی، ۱۱، ۱۱۹-۱۴۲.
۶. تمیمی آمدی، عبد الواحدین (۱۳۸۴). شرح غررالحکم و درر الکلم خوانساری. مترجم: محدث، سید جلال الدین. تهران: موسسه چاپ و تحقیقات دانشگاه تهران.
۷. جبل عاملی، حمیده (۱۳۹۵). نقش احترام متقابل در رشد و کارایی خانواده.
۸. حر عاملی (۱۴۱۴). وسائل الشیعه. قم: موسسه آل البيت لاحیاء التراث.
۹. حسین زاده، علی (۱۳۹۳). احترام به یکدیگر و نقش آن در زندگی مشترک. نشریه معرفت/اخلاقی، ۲۵، ۱۴۷-۱۶۸.
۱۰. دهخدا، علی اکبر (۱۳۰۹-۱۳۱۰). لغت‌نامه. <https://icps.ut.ac.ir/fa/dictionary>.
۱۱. شرفی، محمدرضا (۱۳۹۴). خانواده متعادل. تهران: انجمن اولیا و مربیان.
۱۲. طبرسی، حسین نوری (۱۳۶۰). مستدرک الوسائل. قم: موسسه آل البيت (ع) الاحیاء التراث.
۱۳. عباسی ولدی، محسن (۱۳۹۵). تا ساحل آرامش. قم: آیین فطرت.
۱۴. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷). الکافی. تهران: دارالکتب اسلامیه.
۱۵. گری، جان (۱۳۸۱). خواسته زن‌ها خواسته مردها. مترجم: شهبازی، رامین. تهران: برگ زیتون (نقش سیمرغ).
۱۶. گری، جان (۱۳۸۱). مردان مریخی زنان ونوسی. مترجم: صفاری، جعفر. تهران: زرین.
۱۷. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳). بحار الانوار، بیروت: مؤسسه الوفاء.
۱۸. محمدی ری شهری، محمد (۱۳۸۴). میزان الحکمه. قم: دار الحدیث.
۱۹. هندی، حسام الدین (۱۴۱۹). کنز العمال. بیروت: دارالکتب العلمیه.